

Boekbespreking van *Wat is goed onderwijs?*

J. Moust is verbonden aan de vakgroep Onderwijsontwikkeling en -Research, faculteit 'Health, Medicine and Life Sciences', Universiteit Maastricht.

Boekbespreking van Klarus, R. en Simons, R.-J. (2009). Wat is goed onderwijs? Bijdragen uit de psychologie. Den Haag: Uitgeverij Lemma, 203 pagina's, € 21,-, ISBN 978-90-5931-205.

Onlangs verscheen onder redactie van Klarus en Simons het boek *Wat is goed onderwijs? Bijdragen uit de psychologie*. Dit boek is het tweede van een reeks over goed onderwijs, telkens geschreven vanuit een andere wetenschappelijke discipline. Veertien auteurs bieden een relevante psychologische kennisbasis voor leraren, studenten van lerarenopleidingen, managers en beleidsmakers. De titel roept meteen de vraag op: 'Goed onderwijs. Voor wie?' Antwoord: 'Voor iedereen.' Het boek bestrijkt zowel alle formele opleidingsniveaus als de informele leercircuits.

De bijdragen focussen op de essentie van onderwijs, namelijk het faciliteren van het leren voor lerenden.

Het boek start met een kort inleidend hoofdstuk waarin de basisdisciplines van de psychologie en de daarbij horende basistheorieën aan de orde worden gesteld. Het volgende hoofdstuk gaat in op de vraag 'Wat is leren?' De auteurs pleiten voor een brede, maar simpele definitie van dit concept, waarbij de verschillende polen van denken (cognitie) en doen (gedrag), individualiteit en sociale context en denken en voelen (emotie) geïntegreerd worden. Op grond van deze uitgangspunten bij het concept 'leren' sluiten de auteurs aan bij de definitie van Claxton: leren komt vanuit de 'zone van het niet-weten' en leidt, via allerlei fysieke en mentale activiteiten, tot het ontdekken van begrip en bekwaamheid. De fysieke en mentale activiteiten die gebruikt kunnen worden om tot begrip en bekwaamheid te komen, kunnen gepland, ongeorganiseerd, bewust of spontaan plaatsvinden via verschillende, elkaar niet uitsluitende, methodieken: de kunst afkijken, participeren, kennis verwerven, oefenen en ontdekken. Tot slot van dit pleidooi voor een brede benadering van het concept 'leren' geven de auteurs enerzijds adviezen over leren die aansluiten bij de verschillende psychologische basistheorieën, zoals: houd rekening met de kracht van feedback en beloning (behaviorisme), werk actief met voorkennis (cognitivism), leren kan met én van anderen (sociale leertheorie) en keuzevrijheid bevordert motivatie voor leren (humanistische psychologie). Anderzijds zijn er ook adviezen die iedere opleiding (dus formele leersituatie) zich ter harte moet nemen bij het ontwerpen van goed onderwijs, zoals: ontwerp onderwijs en opleidingen vanuit het perspectief van leren, ontwerp het leren eerst vanuit het 'wat', dan pas vanuit het 'hoe', zorg voor voldoende afwisseling in leren en oordeel niet over de leerhoudingen van anderen.

Hoofdstuk 3 gaat over kennisopslag, vergeten en geheugen. Dit is een omvangrijk kennisgebied, te omvangrijk om in dertien pagina's te bespreken. Het besprokene viel me

echter tegen; de auteur concentreert zich vooral op het leren van feitenkennis en het leren van (nogal basale) vaardigheden. In het licht van diepgaand leren, verwerven van conceptuele kennis en complexe vaardigheden had ik hier meer verwacht.

Daarna komt het hoofdstuk 'Leerstijlen tussen feit en fictie'. Iemands leerstijl is een populair onderwerp in onderwijsland. Het concept 'leerstijl' wordt gebruikt om lerenden van elkaar te kunnen onderscheiden op kenmerken die voor het leren van belang zijn. De auteur gaat dieper in op de verbreding, diversiteit en differentiatie die in de theorievorming en het onderzoek over leerstijlen heeft plaatsgevonden. Aan de orde komen de multiple intelligenties van Sternberg en Gardner en de verbreding naar cognitieve, affectieve en regulatieve leerfuncties door Vermunt. Terugkerend naar het begrip 'leerstijlen' sec wordt gewaarschuwd voor de geringe wetenschappelijke basis van dit begrip qua validiteit en betrouwbaarheid. Beschreven wordt een recente studie in de UK (2004), die de vele feilen van diverse modellen en tests blootlegt. Slechts een enkele benadering doorstaat de toets der kritiek, bijvoorbeeld Vermunt. Het Engelse rapport deelt de talrijke modellen, theorieën en uitgangspunten op in hoofdgroepen: leerstijlen die een afspiegeling zijn van dieperliggende neigingen (Witkin), leerstijlen die flexibel stabiel zijn (Kolb), leerstijlen die combinatiemodellen zijn van leeroriëntaties, opvattingen over leren, informatieverwerkingsstrategieën en regulatievoorkeuren (Vermunt). Deze drie leerstijlindelingen worden uitvoeriger besproken. Het hoofdstuk wordt afgerond met waarschuwingen: de ficties die leven in onderwijsland rondom leerstijlen. Een lezenswaardig en interessant hoofdstuk dat docenten en beleidsmakers kan behoeden voor veel 'geblabla' rondom dit thema en hen kan helpen om op een serieuze wijze naar diversiteit in leren en onderwijsaanbod te kijken.

Vervolgens wordt een hoofdstuk besteed aan motivatie en leren. Hierin wordt motivatie besproken als onderdeel van zelfgereguleerd leren, waarbij de lerenden actief deelnemen aan het leerproces, zichzelf doelen stellen, in de gaten houden of de doelen bereikt worden en hun kennis, motivatie en gedrag aanpassen om de doelen te bereiken. Het hoofdstuk focust vooral op de periode basisschool en voortgezet onderwijs, met een nadere toespitsing op het vmbo. De auteurs besteden eerst aandacht aan het 'breingebaseerde leren', door recente bevindingen uit de neurobiologie over het puberende brein centraal te stellen. Daarna worden drie categorieën voor onderwijsmotivatie relevante begrippen besproken: verwachtingen, doelen en welbevinden. Verschillende motivatietheorieën passeren de revue: Weiner, Deci en Ryan, Pintrich, Boekaerts. Vervolgens komen de contextuele factoren aan de orde: ervaren steun door leraren, concurrentie van andere leuke dingen, verwachtingen van ouders, domeinspecificiteit. Het laatste deel gaat over de wijze waarop motivatie kan worden beïnvloed. Eerst worden algemene strategieën op klas- en schoolniveau aangereikt, daarna interventies op het niveau van de individuele leerling, waarbij vooral de vmbo-leerling centraal staat. Een interessant hoofdstuk, vooral voor degenen die willen weten hoe de motivatie in het secundair onderwijs kan worden verbeterd. De wijze waarop de motivatie in het tertiair onderwijs verhoogd kan worden, miste ik hier, helaas.

In het zesde hoofdstuk, 'Samenwerkend leren', wordt eerst omschreven wat samenwerkend leren is, welke aspecten samenwerkend leren kenmerken en wat de effecten van leerprocessen bij samenwerkend leren zijn. Daarna volgt vormgeving van samenwerkend leren, zowel in situaties waarbij *face to face* contact tussen de lerenden aanwezig is als in leeromgevingen waarbij gebruik wordt gemaakt van computerondersteund samenwerkend leren. Veelvoorkomende knelpunten in samenwerkend leren, namelijk een uitgebalanceerde wederkerigheid op taak- en sociaalniveau, en de stimulerende en faciliterende rol van de docent worden duidelijk behandeld. Een overzichtelijk maar weinig inspirerend hoofdstuk.

Daarna komen drie onderwijspsychologische toepassingen: de hoofdstukken 'Taalontwikkeling en -onderwijs', 'Realistisch reken-wiskundeonderwijs als alternatief voor taak-analytische benadering' en 'Praktijkleren in het beroepsonderwijs'. Boeiend om te lezen, maar bij gebrek aan expertise matig ik me geen oordeel aan over de kwaliteit van deze bijdragen.

Het boek sluit af met een epiloog, waarin de redacteuren nog eens samenvattend terugblikken op de hoofdstukken en vooruitkijken naar de uitdagingen die voor ons liggen. Nogmaals worden de centrale vragen 'Wat is leren?', 'Wat doen leerlingen?' en 'Wat doen leraren?' aan de orde gesteld. Deze vragen monden uit in een aantal kenmerken van effectieve leeromgevingen die anticiperen op een context waarin onderwijs een rol speelt in een kennisintensieve economie. Vervolgens besteden de auteurs een paragraaf aan de relatie breinwetenschappen en goed onderwijs. Ze bepleiten hier voorzichtigheid: veel is nog onbewezen, waak voor nieuwe hypes, bevorder een intensieve wisselwerking tussen brein- en onderwijswetenschappers. Hoewel deze voorzichtigheid terecht is, had mijns inziens in het hoofdstuk 'Kennisopslag, vergeten en geheugen' best meer en betrouwbare informatie geleverd kunnen worden over recente inzichten van de breinwetenschappen in de daar genoemde processen. Het hoofdstuk eindigt met een uitdaging: hoe kunnen wetenschappers en leerkrachten samen (!), op onderzoek en praktijk gebaseerd, dus empirisch gefundeerd, onderwijs bieden dat lerenden ondersteunt in hun zoektocht naar het begrijpen van en kunnen leven in de hen omringende complexe wereld(en).

Afrondend, beginnend met een cliché: de breedte van het boek is gelijktijdig zijn zwakte. Sommige hoofdstukken waren inspirerend ('Ja, daar gaat het om in het onderwijs!'); andere vond ik wat vlakjes, ze hadden weinig meer- of nieuwswaarde. Daardoor heb ik soms genoten tijdens het lezen, soms was ik wat verveeld. Het andere cliché gaat echter ook op: door de breedte van het boek en zijn focus 'goed onderwijs stelt het leren centraal' lijkt me dit boek richtinggevend voor de verdere uitbouw en verdieping van het nieuwe leren.